

# Danyýel kitaby — Kyrk sekiz

*Pygamberligiň açylyşy: Habakkugyň görnüşiniň, iki tagtanyň we gündeligiň syrlylygynyň Mukaddes Kitaby düşündirişde ähmiýeti*

Jeff Pippenger

2024-01-12

Ulai derýasy baradaky görnüş arkaly şekillendirilen bilimiň artmagy ahyrsoňunda Habakkugyň iki tagtasynyň üstünde ýazylyan zatdyr.

Olaryň ikinji geliş döwrüne degişli diýip hasap eden pygamberlikler bilen utgaşyp, olaryň näbellilik we garaşma ýagdaýyna aýratyn laýyk gelýän görkezme berildi hem-de olara, düşüňjelerine häzir garaňky bolup görinýän zadyň öz wagtynda aýdyň ediljekdigine iman edip, sabyr bilen garaşmak höweslendirildi.

Şol pygamberlikleriň arasynda Habakkuk 2:1–4-däki pygamberlik hem bardy: “Men öz gözegçilik ýerimde duraryn, diňň üstünde ýerleşerin we Onuň maňa näme diýjekdigini, paş edilende bolsa näme jogap berjegimi görmek üçin syn ederin. Reb maňa jogap berip, şeýle diýdi: Görnüş ýaz we ony tagtalaryň üstünde düşnükli et, ony okaýan adam ylgap bilsin. Çünki bu görnüş entek bellenen wagt üçindir, emma ahyrda ol sözlär we ýalan sözlemez: gijä galsa-da, oňa garaş; çünki ol hökman geler, gijä galmaz. Ine, ulumsy bolan adamyň jany onuň içinde dogry dälidir; emma adalatly adam öz imany bilen ýaşar.”

“1842-nji ýylyň özünde hem, bu pygamberlikdäki: ‘görkezijini ýaz we ony tagtalaryň üstünde düşnükli et, ony okaýan ylgap bilsin’ diýen görkezme, Çarlz Fitçe Danyýel we Ylham kitabyňyň görnüşlerini düşündirmek üçin pygamberlik çyzgysyny taýýarlamak pikirini dörettdi. Bu çyzgynyň neşir edilmegi Habakkuga berlen buýrugyň ýerine ýetirilmegi hasap edildi. Şeýle-de bolsa, şol wagt hiç kim şol bir pygamberlikde görnüşiniň amala aşmagynda görinýän gijä galmanyň — bir eglenme döwrüniň — görkezilýändigini duýmady. Göwnüçökgünlikden soň, bu Mukaddes Ýazgy örän ähmiýetli bolup göründi: ‘Çünki bu görnüş heniz bellenen wagt üçindir, emma ahyrynda ol sözlär we ýalançy çykmaz; gijä galan ýaly bolsa-da, oňa garaş; çünki ol hökman geler, gijä galmaz.... Dogruçyl bolsa öz imany bilen ýaşar.’ Uly göreş, 391, 392.”

Habakkugyň iki tagtasy pygamberlik taýdan iki şaýatdyr. Mukaddes Ýazga görä, hakykaty tassyklamak üçin iki şaýat bir ýere getirilmelidir.

Emma ol seni diňlemese, onda özüň bilen ýene bir ýa iki adam al; şeýlelikde her bir söz iki ýa üç şaýadyň agzy bilen tassyklansyn. Matta 18:16.

Habakkugyň iki tagtasy (1843 we 1850-nji ýyllaryň öndebaryjy çyzgylary) biri-biriniň üstüne goýlanda, olar Milleriň düýşüniň göwherleri bolan hakykatlary tassyklaýarlar. Birinji tagtada görkezilen 1843-nji ýylyň ýalňyslygy, ikinji tagta bilen üst-üstüne goýlanda, görnüşiniň gijä galma wagtyny berkarar edýär. Miller (şol taryhyň simwolik garawuly) öz taryhynyň jedeli döwründe näme diýmelidigini sorady.

Gözegçilik ýerimde duraryn, diňiň üstüne çykaryn-da, Onuň maňa näme diýjekdigini we ýazgarylanynda nähili jogap berjegimi görmek üçin syn ederin. Habakkuk 2:1.

Reb Millera bu görnüşi ýazmagy tabşyrdy, we ol düşünde görnüşi özünde saklaýan sandygy otagynyň ortasyndaky stoluň üstünde goýdy.

Reb maňa jogap berdi we şeýle diýdi: «Görkezijini ýaz, ony tagtalaryň üstünde düşnükli et, ony okaýan ylgap gitsin». Habakkuk 2:2.

Tablisalar soňra gijä galma döwrüni we ilkinji lapykeçligi kesgitleýär.

Çünki görüntü hâlê təyin olunmuş bir vaxt üçündür; lakin axırda danışacaq və yalan söyləməyəcək; gecikərsə də, onu gözlə; çünki o, mütləq gələcek, gecikməyəcək. Habakkuk 2:3.

Artýan bilimden (Milleriň gymmatbaha daşlaryndan) gelip çykýan üç basgançakly synag prosesi şondan soň görkezilýär.

Ine, onuň ulumsylyk bilen görterilen jany öz içinde dogry däl; emma dogruçyl adam öz imany bilen ýaşar. Habakkuk 2:4.

Ybadat edijileriň iki topary Danyýel kitabynyň on ikinji babyndaky synag arkaly aýan ediler.

Ol şeýle diýdi: Git öz ýoluň bilen, eý Danyýel; çünki bu sözler ahyrzamanyň wagtyna çenli ýapykdyr we möhürlenendir. Köp adamlar päklener, agardarlar we synalyp görüler; emma erbetler erbetlik ederler; erbetleriň hiç biri düşünmez; ýöne paýhaslylar düşüner. Daniýel 12:9, 10.

Danyýlyň paýhaslylary Matta ýigrimi başdäki iman arkaly aklanan akyllý gyzlardyr, zalymlar bolsa buýsanç bilen görterilen akmak gyzlardyr. Milleriň düşüniň ahyrynda göwherler habary aňladýan on gyz baradaky timsaldaky ýagy aňladýar.

Hudaý bize iberýän habarlaryny kabul etmedigimizde, Oňa hormatsyzlyk edilýär. Şeýlelikde, Ol biziň janlarymyza guýup, ony garaňkylykda bolanlara ýetirmegi isleýän altyn ýagy ret edýäris. Çakylyk gelip: “Ine, gelin almaçy gelýär; oňa garşy çykyp, garşylaň,” diýlende, mukaddes ýagy kabul etmedik, ýüreklerinde Mesihini merhemetini ezizlemän saklamadyk adamlar, akylsyz gyzlar ýaly, Rebbini garşylamaga taýýar dældiklerini görerler. Olar özlerinde bu ýagy gazanmaga güýç tapmazlar, we olaryň ýaşayşy harap bolar.” Review and Herald, July 20, 1897.

Soňky günlerde Milleriň gymmatbahaly daşlarynyň şöhlesi on esse has ýagty parlar, hem-de “on” sany hem-de ýagtylyk ikisi-de synagyň nyşanlarydyr. Milleriň düşüniň ahyrynda şekillendirilişi ýaly, soňky günlerde Habakkugyň tablisalarynda beýan edilen hakykatyň ýagtylygy synagly habary öndürýär; bu habar on gyzyň timsalynda Ýarygije Nidasynyň habary hökmünde görkezilýär. Şol synag prosesi Millerit taryhynyň synag prosesiniň gaýtalanmasydyr, çünki on gyzyň timsaly soňky günlerde sözme-söz gaýtalanýar.

Maňa köplenç on gyz hakdaky tymsal ýatlanylýar; olaryň başi paýhasly, başi bolsa akmakdy. Bu tymsal in ownuk jikme-jikligine çenli ýerine ýetdi we ýerine ýetiriler, çünki onuň hut şu wagta degişli aýratyn ulanylyşy bar; ol üçünji perişdäniň habary ýaly ýerine ýetdi we zamanyň ahyryna çenli häzirkä hakykat bolmagynda dowam eder.» Review and Herald, 1890-njy ýylyň 19-njy awgusty.

On san synagyň nyşanydyr, we on günün ahyrynda Danyýel bilen üç wepadar, Babylonyň iýmitini iýýänlerden göz bilen görner derejede has görmegeý we semiz bolup göründiler. Habakkukda imansyzlykda däl-de, özüne bil baglap ýaşayan tekepbirler Babylonyň häsiýetini ösdürdiler. Millerit taryhynda olar Babylonyň gyzlaryna öwürdiler, we Habakkukda iman bilen ýaşamazlygy saýlanlaryň häsiýetini tanatmak üçin papalygyň pygamberlik häsiýetleri ulanylýar.

Ine, onuň ulumsylyk bilen ýokary galdyrylan jany öz içinde dogry däl; emma dogry adam öz imany bilen ýaşar. Hawa, şerap sebäpli ol kanuny bozýar; ol tekepbir adamdyr, öýünde-de oturmaýar; ol öz höwesini dowzah kimin giňeldýär, ölüm ýalydyr we kanagat tapyp bilmeýär; emma ähli milletleri öz ýanyna ýygnaýar, ähli halklary özüne üşürýär. Bularyň ählisi oňa garşy tymsal sözününi aýdyp, masgaralaýjy nakyl bilen şeýle diýmezmi: “Özüni bolmadyk zady artdyran adamyň halyna waý! Näçe wagtlap? We özüni galyň palçyk bilen ýükläň adamyň halyna waý!” Seni dişlejekler birden ýerinden turmazmy? Seni biynjalyk etjekler oýanmazmy? Sen olara olja bolarsyň. Çünki sen köp milletleri taladyň, ähli halklaryň galanlary seni talarlar; adam gany sebäpli, ýeriň, şäheriň we onuň içinde ýaşayanlaryň ählisine edilýän zorluk sebäpli. Habakkuk 2:4–8.

Matta ýigrimi başynjy bapdaky gyzlaryň başdan geçirýän synag prosesi, demirgazygyň patyşasynyň (papalygyň) häsiýetini ösdürip ýetişdiren ybadat edijileriň bir toparyny emele getirýär; ol şol bir wagtda-da “köp halklary talaň eden” güýçdür. Birdenkä dişlenen hem, edil Jezebeli itleriň iýşi ýaly, papalyk güýjüdir.

Reb şeýle diýýär: Ine, demirgazyk ýurtdan bir halk gelýär, ýeriň çetlerinden beýik bir millet galkyýar. Olar ýaý bilen naýza ýapyşarlar; olar rehimsizdirler, merhemet etmezler; olaryň sesi deňiz kimin güwüldär; olar atlara münip, saňa garşy urşa duran adamlar deň hatar-hatar düzüldendirler, eý Sion gyzy. Biz onuň habaryny eşitdik: ellerimiz gowşady; bizi hasrat gaplap aldy, dogurýan aýalyňky ýaly agyry tutdy. Meýdana çykma, ýoldan ýöreme; çünki duşmanyň gylyjy we her tarapda gorky bardyr. Eý halkymyň gyzy, jorap geý, kül içinde togala; özüňe ýalňyz ogul üçin tutulýan ýas ýaly ýas tut, in aý agy-nala et; çünki talaňçy birden üstümize geler. Ýermeýa 6:22–26.

Habakkukyň iki topary imany arkaly aklananlar we Wawilonyň taglymatlaryny iýip-içenlerdir. Milleriň düýşüniň soňky günlerinde gyzlar hökmünde şekillendirilenler ýa Mesihniň häsiýetini ösdürip, şeýlelik bilen Hudaýyň möhürini alýarlar, ýa-da papalygyň häsiýetini ösdürip, ýyrtyjynyň belgisini alýarlar.

Hakyky nur ahlak garaňkylygynyň arasynda ýagty saçmaly wagty geldi. Üçünji perişdäniň habary dünýä iberildi; ol adamlara ýyrtyjynyň ýa-da onuň şekiliniň nyşanyny maňlaýlarynda ýa-da ellerinde kabul etmezlik barada duýdurýş berýär. Bu nyşany kabul etmek diýmek, ýyrtyjynyň özüniň eden kararyna gelmek we Hudaýyň Sözüne göni garşylykda şol bir pikirleri

goldamak diýmekdir. Bu nyşany kabul edýänleriň hemmesi barada Hudaý şeýle diýýär: “Şol hem Hudaýyň gaharynyň şerabyny içer; ol Onuň gazap käsesine garyşyksyz guýlandyr; we ol mukaddes perişdeleriň huzurynda hem-de Guzynyň huzurynda ot we kükürt bilen azap ediler.” Review and Herald, 1897-nji ýylyň 13-nji iýuly.

Wawilonyň şerabyny içýän päk gyzlar ahyrynda Hudaýyň gazabynyň şerabyny içerler. Işaya pygamberde Efraýymyň serhoşlary kör serhoşlyklaryny zatlary tersine öwürmek bilen aýan edýärler, we şol hereket “küýzegäriň palçygy” hökmünde hasap edilmelidir.

“Gündelik” sözüni Mesihniň nyşany hökmünde kesgitlemek, “gündeligiň” hakykatyny agdar-dünder edýär, çünki “gündelik” şeýtany nyşandyr. Milleriň “gündeligi” butparazlyk hökmünde kesgitleyişi Habakkugyň tagtalarynda gönüden-göni görkezilendir. Milleriň Selaniklilerdäki şol parçany tapyşy, oňa Hudaýyň ybadathanasynda oturan “günä adamy” aýan bolar ýaly, “aýrylan” zadyň butparazlyk bolandygyna düşünmäge mümkinçilik berdi; bu bolsa Ikinji Selanikliler, ikinji bapda ýerleşýän esasy hakykatdyr.

“Men okamagymy dowam etdim-de, onuň [gündelik] duş gelýän başga hiç bir ýerini tapyp bilmedim; diňe Daniel kitabynda bardy. Soňra men [konkordansiýanyň kömegi bilen] onuň bilen baglanyşykly duran şol sözleri aldym: ‘aýryp almak’; ol gündeligi aýryp alar; ‘gündelik aýrylyp alynjak wagtdan başlap,’ we ş.m. Men okamagymy dowam etdim, ýöne bu tekste hiç hili ýagtylyk tapmaryn öýtdüm; ahyrsoňy 2 Selanikliler 2:7, 8-e geldim. ‘Çünki bikanunçylygyň syry eýýäm işläp dur; diňe häzir päsgel berýän, ol aýrylyp alynýança, päsgel berer, ondan soň bolsa şol zalym äşgär ediler,’ we ş.m. Men şol tekste gelnimde, eý, hakykat nähili düşnükli we şöhratly görmüşde peýda boldy! Ine, şol ýerde! Ana, şol gündelik! Şeýle bolsa, indi Pawlusyň ‘häzir päsgel berýän’ ýa-da bökdeýän diýen bilen näme göz önünde tutýandygyny soraýaryn? ‘Günä adamy’ we ‘zalym’ diýilende Papalyk göz önünde tutulýar. Şeýle bolsa, Papalygyň äşgär edilmegine näme päsgel berýär? Elbetde, bu Butparazlykdyr; şeýle bolsa, ‘gündelik’ Butparazlygy aňlatmalydyr.’—William Miller, Second Advent Manual, 66-njy sahypa.” Advent Review and Sabbath Herald, 1853-nji ýylyň 6-njy ýanwary.

Pawlusyň “Selaniklilerde” aýdýan “gündelik” sözüniň manyсы — Milleriň şol bölümiň esasy hakykaty hökmünde açan zadydyr. Pawlus hakykaty söýmeýänleri, şonuň üçin hem güýçli aldawa duçar boljaklary görkezende, ol elbetde umumy manyda hakykata bolan duşmançylygy görkezýär; emma şol bölümde gönüden-göni salgylanylýan hakykat — “gündeligiň” butparaz Rimi aňladýandygy baradaky hakykatdyr.

Bedeniň çyrasy gözdür; şonuň üçin, eger gözüň tämiz bolsa, bütün bedeniň nurdan doly bolar. Emma eger gözüň ýaman bolsa, bütün bedeniň garaňkylykdan doly bolar. Şeýle bolsa, içindäki nur garaňkylyk bolsa, ol garaňkylyk nähili beýikdir! Hiç kim iki hojaýyna gulluk edip bilmez; sebäbi ýa birini ýigrenip, beýlekisini söýer, ýa-da birine ýapyşyp, beýlekisini äsgermezlik eder. Siz Hudaýa hem mamona gulluk edip bilmersiňiz. Matta 6:22–24.

Hakykata bolan söýgi ýa-da hakykata bolan ýigrenç bardyr. Orta ýol ýokdur. Matta ýigrimi başdäki akylsyz gyzlaryň üstüne inýän güýçli aldaw, olaryň soňky synagy aňladýan Milleriň göwherleriniň nuruny ret etmegine esaslanýar. Gadymy Ysraýylyň soňky synagy olaryň onunjy synagy bolupdy, ahyrky günlerde bolsa Milleriň göwherleri on esse ýagty saçýar. Milleriň

göwherleriniň ret edilmeginiň nyşany “gündelik”dir; muny Efraýymyň serhoşlary Adventizmiň üçünji neslinde tersine öwürdiler. “Gündelik” butparazlygyň şeytany nyşanydyr. Serhoşlar galp bir göwheri girizdiler; ony dönük protestantçylykdan getirip, “gündeligi” Mesihiň nyşany hökmünde kesgitlediler.

Milleriň gymmatbaha hakykatlara bolan düşünjesi, onuň ösdürilip ýetişdirilen taryhy bilen çäklendirilipdi. Ikinji Gelişiň indiki pygamberlik wakasydygyna ynanan Miller üçin, 1798-nji ýylda papalygyň alan ölüm howply ýarasy diňe Danieliň ikinji babyndaky dördünji we soňky ýer yüzüniň patyşalygyny aňladyp bilýärdi. Milleriň “gündelik” baradaky düşünjesi hem çäklidi, çünki onuň şaýatlygy, özüne ylham arkaly belli bir öwreniş usulyna alnyp barlandygyny görkezýär; şol usul barada bolsa, diňe Injilini, Krudeniň Konkordansyny ulanandygyny we käbir gazetleri okandygyny aýdýar. Şeýle usulda öwrenmek karary onuň aňyna ýönekeýje gelipdi.

“Deist bolan on iki ýylymyň dowamynda men tapyp bilen ähli taryhlarymy okadym; emma indi men Mukaddes Kitaby söýýärdim. Ol Isa barada öwredýärdi! Şeýle-de bolsa, Mukaddes Kitabyň ep-esli bölegi meniň üçin heniz garaňky bolup galýardy. 1818-nji ýa-da 1819-njy ýylda, meni zyýarat eden we meniň deist wagtymda meni tanap, gürrüňlerimi eşiden bir dostum bilen söhbetdeş bolýarkam, ol örän manyly bir äheň bilen şeýle sorady: ‘Bu tekste we ana tekste nähili garaýarsyň?’ diýip, deist wagtym garşy çykýan öňki tekstlerime salgylanypdy. Men onuň näme diýmek isleýändigine düşündim-de, şeýle jogap berdim: — Maňa wagt berseň, olaryň nämäni aňladýandygyny saňa aýdaryn. ‘Näçe wagt gerek?’ Men bilmeýärim, ýöne saňa aýdaryn, diýip jogap berdim, sebäbi men Hudaýyň düşünilip bilinmejek bir ylhamy berenligine ynanyp bilmeýärdim. Şondan soň men Mukaddes Kitabymy öwrenmegi ýüregime düwdüm, Mukaddes Ruhun näme diýmek isleýändigini anyklap biljekdigime ynanýardym. Emma bu kararyma gelen badyma, maňa şeýle bir pikir geldi: — ‘Eger sen düşüniş bilmeýän bir bölegi tapsaň, näme edersiň?’ Şonda Mukaddes Kitaby öwrenmegiň şu usuly kellämde peýda boldy: — Men şeýle parçalaryň sözlerini alaryn, olary Mukaddes Kitabyň içinden yzarlaryn we olaryň manysyny şu ýol bilen taparyn. Mende Cruden’s Concordance bardy, meniň pikirimçe, ol dünýäde iň gowusydyr; şonuň üçin men ony-da, Mukaddes Kitabymy-da aldym, ýazuw stolumyň başyna geçdim, we biraz gazetlerden başga hiç zat okamadm, çünki men Mukaddes Kitabymyň nämäni aňladýandygyny bilmegi ýüregime düwüpdim. Apollos Hale, The Second Advent Manual, 65.”

Milleriň gymmatly hakykatlary diňe onuň öwreniş usuly arkaly däl, eýsem Hudaýdan gelen göni ylham arkaly hem tanaldy.

“Hudaý Öz perişdesini Mukaddes Kitaba ynanmadyk bir daýhanyň ýüregine täsir etmek, ony pygamberlikleri gözlemäge ugrukdyrmak üçin iberdi. Hudaýyň perişdeleri şol saýlanan adama gaýtalap gelip gördüler, onuň akylyna ýol görkezmek we Hudaýyň halky üçin hemişe garaňky bolup gelen pygamberlikleri onuň düşünjesine açmak üçin. Oňa hakykatyň zynjyrynyň başlangyjy berildi, we ol halka-halka gözlemäge ugrukdyryldy; ahyrynda ol Hudaýyň Sözüne haýranlyk we guwanç bilen nazar saldy. Ol ýerde ol hakykatyň kämil bir zynjyryny gördi. Öň ylhamdan mahrum hasaplan Sözüň özi indi onuň gözünüň önünde öz gözelligi we şöhraty bilen açyldy. Ol Mukaddes Ýazgynyň bir böleginiň beýlekisini düşündirýändigini gördi, we haçan-da bir aýat onuň düşünjesi üçin ýapyk bolsa, Sözüň başga bir ýerinde ony düşündirýän

zady tapýardy. Ol Hudaýyň mukaddes Sözüne şatlyk bilen hem iň çuňňur hormat we haýbat bilen garaýardy.” Irki Ýazgylar, 230.

Waýt uýa: “Hudaý Öz perişdesini” Millere iberdi diýende, bu Millere iberilen perişdäniň Gabrieldendigini görkezýär, sebäbi “Öz perişdesi” diýen at Gabriel üçin ulanylýan atdyr.

Perişdäniň: «Men Hudaýyň huzurynda duran Gabrieldirin» diýen sözleri onuň asmanyň howlularynda beýik hormat eýeleýän ornuny görkezýär. Ol Danyýele habar bilen gelende: «Bu zatlarda maňa ýardam berýän hiç kim ýokdur, diňe siziň Serkerdäňiz Mikaýyl [Mesih] bardyr» diýdi. Danyýel 10:21. Halasgär Ylham kitabynda Gabriel hakda şeýle diýýär: «Ol muny Öz perişdesi arkaly guluna Ýahýa iberip, aýan etdi». Ylham 1:1. — Asyrlar Islegi, 99.

Jebraýyl we beýleki perişdeler Milliriň aňyny ugrukdyrmak we “Hudaýyň halky üçin hemişe garaňky bolup gelen pygamberlikleri onuň düşünjesine açmak” üçin iberildi. Onuň habary diňe bir öz öwreniş usuly arkaly kemala gelmedi, eýsem ylahy ylham arkaly hem açyldy. Mukaddes Kitaby öwrenmek üçin ulanan usulynyň özi hem onuň aňyna salnypdy. Hudaý hakykaty biziň aňmyza getirende, bu Mukaddes Kitaby dogry bölüp, şol işiň gidişinde hakykata ýetmekden tapawutlylykda ylahy ylhamdyr. Millir ikisini hem etdi, ýöne “gündelik” diýen mowzuga düşünmäge gelende, onuň düşünjesiniň emele gelşiniň bir bölegi hökmany suratda ylahy ylham bolmalydy.

Miller Danyýel kitabyňyň sekizinji bapynyň dokuzdan on iki aýatlaryna çenli bolan bölümindäki jyns üýtgemesini tanamazdy, çünki onda diňe Mukaddes Kitap hem-de bibliýa dilleri babatda hiç hili maglumat bermeyän bir konkordansiýa bardy. Ol ikisi-de “aýryp almak” diýip terjime edilýän “sur” bilen “rum” arasyndaky tapawudy görmezdi. Şeýle hem, ikisi-de “mukaddes ýer” diýip terjime edilýän “miqdash” bilen “qodesh” arasyndaky tapawudy görmezdi.

Ol Mukaddes Kitapta ýüz dört gezek duş gelýän “tamid” sözünüň hakykatyny ol görüp bilmezdi. Onuň görüp bilmedik hakykaty (şeýle hem onuň hakykatdan-da gören hakykaty) şundan ybaratdy: Mukaddes Kitapda ýewreýçe “tamid” sözi ýüz dört gezek ulanylýan bolsa-da, diňe Danyýel kitabynda bu ýewreýçe “tamid” sözi at hökmünde ulanylýar. “Tamid” “dowamly” diýen manyny aňladýan ýewreýçe sözdür we Danyýel kitabynda “gündelik” diýip terjime edilýär.

Diňe Daniýel kitabynda bu söz at hökmünde ulanylýar, galan togsan dokuz ýerde bolsa ol ýagdaý aňladýan söz hökmünde ulanylýar. Şu sebäpli, Haçan-da King James Injiliniň terjimeçileri Daniýeliň bu sözi baş gezek at hökmünde ulanandygy bilen ýüzbe-ýüz bolanlarynda, Injiliň beýleki ähli ýazyjylary bolsa bu sözi togsan dokuz gezek ýagdaý aňladýan söz hökmünde ulanandyklary sebäpli, subutnamalaryň agramy olary Daniýeliň bu sözi at hökmünde ulanşyny düzetmäge mejbur etdi. Daniýeli düzetmek üçin, olar Söze “gurbanlyk” diýen sözi goşdular, şeýlelik bilen at sözünü ýagdaý aňladýan söze öwürdiler. Soňra bolsa, terjimeçileri düzetmek üçin, Ellen Waýta şeýle ýazga geçirmek ylham berildi: ol “Gündelik” bilen baglanyşyklylykda “gurbanlyk” sözünü ynsan akylynyň goşandygyny, onuň tekste degişli dälidigini; hem-de Rebbiň bu baradaky dogry düşüňjani höküm sagadynyň çagyryşyny berenlere berendigini görendigini” aýtdy.

Miller öz şaýatlygyna görä, ahyrsoňy 2 Selaniklilerde düşünen “gündelik” diýen zada düşünmäge çalyşýardy. Emma öz şaýatlygyna görä, bir söze düşünmäge çalyşanda, şol sözüň ulanylan ähli ýerlerini göz önünde tutardy, üstesine-de, bu söz Mukaddes Kitapda başga-da togsan dokuz gezek ulanylýar. Şeýle-de bolsa, onuň “gündelik” baradaky şaýatlygy, muny Daniýel kitabyndan başga ýerde tapmandygyny görkezýär; ol şeýle diýdi: “Men okamagymy dowam etdim, we munuň [gündeligiň] Daniýelden başga ýerde duş gelýän başga bir ýagdaýyny tapyp bilmedim.” Miller gymmatly hakykatlara diňe öz öwreniş usuly arkaly däl, eýsem perişdeleriň gullugy arkaly özüne berlen ylahy ylham arkaly-da getirildi.

Şonuň üçinem onuň “gündelik” baradaky düşüňjesi dogrydy, emma çäklidi. Ol Daniýel kitabynda “gündelik” barada ýedi gezek däl-de, bäs gezek agzalýandygyna we şol bäs gezekden “gündeligiň” “aýrylyp alynýan” üç gezekliginiň biriniň beýleki iki gezekden başga many aňladýandygyna düşüňip bilmedi. Bir gezek “gündelik” ýewreýçe “rum” sözi bilen ulanylýar, beýleki iki gezekde bolsa ýewreýçe “sur” sözi bilen ulanylýar. Iki söz hem “aýryp almak” diýip terjime edilýär, emma Daniýeliň sekizinji baby, on birinji aýatynda “rum” sözi “ýokary galdyrmak we beýgeltmek” diýmegi aňladýar, on birinji babyň otuz birinji aýatynda we on ikinji babyň on birinji aýatynda bolsa “sur” sözi “aýyrmak” diýmegi aňladýar.

Wawilon naharyny iýip-içýän ylahyýatçylar bir zady aýyrmak bilen bir zady ýokary galdyrmagyň ikisiniň hem aýyrmagyň bir görnüşini aňladýandygyny, şonuň üçin bu iki sözüň hem bir manyda düşüňilmelidigini öňe sürýärler. Olar “gündelik” diýen sözüň üç ýerde-de “aýrylyp alynýar” diýilmeginiň hemişe aýyrmagy aňladýandygyny nygtaýarlar, we şeýle etmek bilen, Danieliň söz saýlamagynda seresapsyzlyk edendigini öňe çykarýarlar. Olar muny aýk aýtmaýarlar, emma netijesi boýunça Daniel “gündelik” “aýrylyp alynýan” her üç ýagdaýynda-da “sur” sözünü ulanmalydy diýip öwredýärler; çünki ylahyýatçylara görä, ol “gündelik” “aýrylyp alynýan” her gezek şol bir zady göz önünde tutan bolmaly.

Olar sekizinji babyň on birinji aýatyndan on dördünji aýatyna çenli bolan aýatlarda ikisi hem “ybadathana” diýip terjime edilýän “miqdash” we “qodesh” sözleri bilen hem şol bir zady edýärler. Şol dört aýatdaky “ybadathana” baradaky her bir salgylanmada olaryň hemmesiniň Hudaýyň ybadathanasyny aňladýandygyny nygtaýarlar. Bu ýerden ýene netije çykarylada, Daniel üç salgylanmanyň hemmesinde diňe “qodesh” sözünü ulanmalydy, on birinji aýatda bolsa “miqdash” sözünü ulanmazdy. Miller bu sözleriň arasyndaky tapawudy tanamazdy, emma häzirki zaman ylahyýatçylary ony tanaýarlar, we tanaýan wagtlarynda hem hiç hili tapawudyň ykrar edilmeli däldigini nygtaýarlar. Şeýle-de bolsa, sözleriň arasyndaky tapawutlary tanamadyk Miller häzirki zaman ylahyýatçylarynyň düşüňjesine garşy gelýän düşüňjä geldi.

Hakykat şudur: Daniýel ýewreý dilini bilýän we öz jemgyýetinde aýratyn akyllý adamlar bolan Wawilonyň beýleki ähli dana adamlaryndan on esse akyllý diýlip hasaplanylýan, örän seresap ýazyjydy. Ýewreý diliniň dogry ulanylyşyny we onuň şol aýratyn taryhda nähili dogry beýan edilmelidigini haýsy biri bilýän bolsa, ol Daniýeldi. Eger Daniýel dürli sözleri ulanan bolsa, munuň sebäbi olaryň dürli manylary beýan etmek üçin niýetlenendigi we onuň hut şol manylary görkezmegi bilgeşleýin maksat edinendigidir. Daniýeliň “mukaddes ýer” ýa-da “aýryp taşlamak” diýip terjime edilýän sözleri tapawutly ulanyşy ykrar edilende, olar Pawlusyň hakykaty

ýigrenýänleriň güýçli azaşdyryşa duçar bolmaga ýazgyn edilendigini kesgitleýän hut şol bölümünde Milleriň “gündelik” baradaky düşüňjesini tassyklaýar; bu düşüňje şol ýerde Millere aýan boldy.

Hakykaty ýigrenip, güýçli azaşmany döretýän ýalana ynanýanlar, iki topar hökmünde görkezilýän Efraýymyň serhoşlary hökmünde hem beýan edilýär. Bu toparlaryň biri bilimli ýolbaşçylar, beýlekisi bolsa diňe bilimlileriň özlerine öwredýän zatlaryny diňlejek sowatsyz halk köpçüligidir. Olar ýalanlaryň astynda gizlenýänlerdir, hem-de ölüm bilen äht baglaşýanlardyr. Olar Habakkukyň ikinji babynda jany ulalyp görterilenlerdir, hem-de Matta ýigrimi başınjy bapdaky akmak gyzlardyr. Olar Milläriň düşüňniň esas goýujy hakykatlaryny ret edýänlerdir; şol hakykatlar ahyrda on esse ýagty şöhle saçýar (bu bolsa häzirki Ysraýyl üçin onunjy we iň soňky synagy aňladýar), edil gadymy Ysraýyl üçin onunjy we iň soňky synag bilen öňden nusgalaşdyrylyşy ýaly.

Bu öwrenişi indiki makalada dowam etdireris.

Reb Musa şeýle diýdi: «Bu halk maňa ýene näçe wagta çenli hormatsyzlyk eder? Men olaryň arasynda görkezen ähli alamatlaryma garamazdan, olar maňa ýene näçe wagta çenli ynanmazlar? Men olary gyrgyn bilen uraryn, olary mirasdan mahrum ederin, senden bolsa olardan has beýik we has güýçli bir milleti emele getirerim». Musa Rebbe şeýle diýdi: «Şonda müsürliler muny eşiderler, çünki Sen bu halky Öz güýjüň bilen olaryň arasyndan çykardyň. Olar bu ýurduň ýaşaýjylaryna muny habar bererler; sebäbi olar, eý Reb, Seniň bu halkyň arasynda bolandygyny, eý Reb, Seniň yüzbe-ýüz görünýändigini, buluduň olaryň üstünde durýandygyny, gündiz olaryň önünden bulut sütüninde, gije hem ot sütüninde barýandygyny eşidipdirler. Indi eger Sen bu halkyň hemmesini bir adam ýaly öldürseň, onda Seniň şöhratyňy eşiden milletler şeýle diýerler: “Reb bu halka özlerine wada eden ýurduna girizmäge güýji ýetmändigini sebäpli, olary çölde öldürdi”. Indi bolsa, ýalbaryp soraýaryn, Rebbimiň güýji Seniň aýdýşyňa görä beýik bolsun; çünki Sen şeýle diýipsiň: “Reb sabyrlydyr, merhemeti uludyr, günäni we ýazygyny bagyşlaýandyr, emma günäkäri asla jezasyz goýmaýandyr; atalaryň günäsini ogullaryň üstüne üçünjy we dördünjy nesle çenli getirýändir”. Ýalbaryp soraýaryn, bu halkyň günäsini Öz merhemetiňiň beýikligine görä bagyşla, edil Müsürden şu wagta çenli bu halky bagyşlap gelişini ýaly». Reb şeýle diýdi: «Seniň sözüňe görä bagyşladym. Emma Öz diriligim hakyna aýdýaryn, tutuş ýer ýüzi Rebiň şöhratyndan dolar. Çünki Müsürde we çölde eden şöhratymy hem gudratlarymy görüp, indi on gezek Meni synap, sesime gulak asmadyk şol adamlaryň hiç biri olaryň atalaryna ant içip wada eden ýurdumy görmez; Maňa hormatsyzlyk edenleriň hiç biri ony görmez. Emma hyzmatkärim Kalepde başga ruh bolandygy we ol Maňa doly eýerendigi sebäpli, Men ony baran ýurduna girizerin, onuň nesli hem ony miras alar». Sanlar 14:11–24.